

*

Irodalom

*

Művészet

BUDAI MÁRTON (New York):

Amerikai költők forradalma, vagy a hivatásos lelkifurdalás gyártók

(Hol van Vietnam? — Az amerikai költők felelnek. Válogatta Walter Lowenfels. Modern Könyvtár 129. Európa könyvkiadó, Budapest, 1969, 191 old. Eredetileg: *Where is Vietnam? American Poets Respond*. Anchor Books, Doubleday and Co., Garden City, New York, 1967. 90 magyar költő tolmácsolásában, közöttük: Csorba Győző, Devecseri Gábor, Eörsi István, Garai Gábor, Hajnal Anna, Hegedűs Géza, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Kórolyi Amy, Kassák Lajos, Keresztury Dezső, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Rab Zsuzsa, Rónay György, Szabó Magda, Weöres Sándor.)

I.

Műfordító nemzet vagyunk, s erre joggal büszkék. Arany János Hamlet-fordítása és Arisztófanész fordításai óta Babitsón, Kosztolányin, Tóth Árpádon át a legjobb maiakig, a magyar műfordítás jelentős eredményekben gazdag múltra tekinthet vissza. Az 1949–1955-ös évek sztálini nyomása alatt, a fekete hallgatás korában írók és költők tucatjai képezték át magukat műfordítókká Németh Lászlóval az élen kenyeret keresve hatodrangú szovjet örmény költők szonettjeinek olvashatóváltatásából, eközben becsületüket sem adva el: hiszen mások mondanivalóját tolmácsolták csupán. És így aztán a műfordítás marad, mint az irodalmi megélhetés egyik kevésbé „rázós” formája. Külön izgalmat és pikantiát jelent mindig, ha amerikai anyaghoz nyúlhat a műfordító. Azt pedig, hogy Amerikában a költők színe-java baloldali magatartású, országát ádáz imperialista bűnözőnek tekinti, ezért amerikai háború-ellenes verset fordítani egyszerre jelent nyugati verset importáló szokásos, sznob pikantiát valamint immár joggal nosztrifikálható szocialista (végsőfokon humanista) pátoszt, lasként senki sem kétli. Így aztán az ismertebb, országos hírű költőink sem vonakodnak — miért is tennék? — a pár százastól; angolul sem kell tudni, hisz mint a 4-ik oldalon olvassuk, a „nyersfordításokat Molnár Miklós készítette”, csak le kell hajtani a két duplát a sarki eszpresszóban, kicsit 1956-ra kell gondolni, és már pörögnek is a rímek, az idegeneket szidalmazó versek zengzetes magyar nyelven — melyeket az Idegenek önmaguk ellen írtak.

Az illusztris kötet szerkesztője, Walter Lowenfels maga, nagy magyar barát volt 1956 után. „My spectrum analysis of the Hungarian revolution” című verse meg is jelent a kétnyelvű *Gloria Victis* című kötetben „Személyes szinképelemzés a magyar forradalomról” címen (199 old.). 1957–58-ban még így írt: „Ami itt tényleg végbement iszonyatosan magasabbrendű minden történelmenél minden mesénél, istenségnél és felsőbbfokú valóságnál...

lásd, maguk a szinképelemzés árnyalatai is a vérvörös felé közelednek!”

1967-ben, új szinképelemzéssel, így ír:

„Nem tehetek róla, de összeborzadok attól, hogy ez a szó:

kobalt, immár nem a kék szín valamely árnyalatát, hanem a határtalan pusztítást jelenti.” (98. old.)

Pár sornal lejjebb (Egy Margaret nevű nő nevében):

„Nemsokára megszülsz első gyermekem, és ez minden

más évről harsányabban mondja, hogy: világbéke kell nekem.”

Robert Bly, a Gloria Victis egy másik költője, 1958-ban még így írt:

A magyar halottak utazása:

A sebesültek kúza
csomói végtelen
hajóhálókon másznak fölfelé.
Szűnyogok hordják
a sebesülteket
orosz mezőkre.
Ott, fenn északon,
Lenin havában,
sóhajaikat parányi kések
egyengetik.

(201. old.)

Bly ma szintén szélsőbaloldali, Amerikát az ázsiai békeajánlatok figyelembe-nem-vételével vádolja:

Meg nem hallgatott ázsiai békeajánlatok:

Komolytalanok ezek az ázsiai javaslatok. / Rusk mosolyog, mikor továbbadja őket. / De a Rusk-jélek nem emberek: / Bombák csak, bevetésre várnak egy vaksötét / hangárban. / Rusk beosztottjai is sietve esznek, / Teilhard de Chardinról beszélnek / s igyekeznek a szobáikba vissza, / Hogy odataphassanak a nagy magasságban / gyöngén remegő acélszárnyakhoz. / (30. old.)

A legszembeötlőbb azonban David Ray dühödött Amerika-ellenes kirohanása. Ray maga, nagy 1956-os magyarbarát és szovjetellenes költő, 6 oldalas verssel szerepel a Gloria Victis-ben (Távírószalag: tíz évvel utána), majd később egész kötetet adott ki a Cornell University Press-nél *From the Hungarian Revolution* címen. (A *Füveskert* angol kiadása Szerk.) Most így ír saját hazájáról:

Eljött a régi fasiszták megbecsülése. / A L i e meglátogatja Mussolini mamát, és az Amerikai Haditörténelmi Atlasz Paulus tábornok / módszerét javasolja, — bátran a végsőig —, aki Sztálingrádnál oly hősi / horatiusi híd-példát adott. / És spanyol polgárháborús / német dalokat kutatnak. / ...Végül is győztek Sztálingrádnál és megtartották. (127. old.)

E recenzió helyre és időre való tekintettel nem vállalkozhatik a műfordítások — eléggé gyarló — minőségének részletesebb tárgyalására. De jelen cikk célja nem is esztétikai méltatása a magyar műfordítás újabb nagy mérföldkövének. Nyíltan és őszintén politikai ez a cikk, mint ahogy a *Hol van Vietnam?* budapesti megjelenítése is elsősorban politikai cselekedet volt, a résztvevő nagytehetségű fordítók dacára is. Miről van, vagy lehet itt szó, mi ez a jelenség, mellyel szembe kell néznünk, és milyen tanulságokat vonhatunk le az amerikai költők eme fellépéséből?

II.

A költészet és politika összefüggéseiről ezeroldalas köteteket lehetne írni. Álljon itt most csak egy megjegyzés: Amerika szünni nem akaróan szórakozni kíván, szenzációra éhes, televízió óhajta látni a nap legfrissebb nemzetközi borzalmaikat, és mindebből önnön magatartásának irányát meghatározó morális elveket óhajta levonni. Eredmény: azért lelkesülnek, ami éppen van. 1956-ban Amerika az Eisenhower-i republikánus kormányzás nyugodt békéjében élt, a koreai háború végetért. Suezben, és Magyarországon volt botrány. Erre reagáltak is. Semmivel sem őszintébben sem mesterkéltebben, mint most „önnön imperialista bűneik ellen”. Miután az amerikai ember sohasem szenvedett eleget ahhoz, hogy megértse: miért érdemes lelkesednie, s miért nem, minden egyes lelkesedés-hullám csak hónapokig, hetekig tart, míg a közöny el nem temeti, majd utána jön a másik, újabb lelkesedéshullám. Ezzel a vietnami háború-ellenes kötetrel azonban csúcsteljesítményt értek el: végre sikerült kiizzadniok a Kelet-európai jellegű szocialista realizmust. Ez helyes, hiszen Amerika semmiben sem maradhat le! Ez áll jóra, s rosszra egyaránt. A II-ik világháború alatt is a németek sokkal előbbre voltak hajógyártásban: a Kaiser Corporation négy

évi késéssel autógyártásról állt át a Freedom Boatok-ok gyártására és lepipálta ellenfeleit. Ugyanez történt az űrhajózás területén is. Ezek a jó versenyek. De az amerikai totális életet akar élni. Európában van diktatura? Nosza legyen itt is. Ha nincs diktátor, van szabad választáson megszavazott elnök: nosza, azt nevezzük ki diktátornak. Odaát van Hitler és Sztálin GESTAPO és GPU? Hát bemázoljuk a CIA-t, mi se maradjunk le. Odaát van rendőrterror? Uccu neki vesd el magad, kinevezzük az amerikai közbiztonsági szerveket „fasiszta disznóknak”. Odaát volt antiszemitizmus? Hát ebben csak nyerhetünk, itt négergyerekeket eszünk reggelire még manapság is. (Az csak mellékes, hogy Amerikaszerte lehetne ma négerdiktatúráról is beszélni. Miben áll ez? Abban, hogy a fehér középosztály úgy félt a négerellenesség v á d j á t ó l, amivel telepumpálta tudatukat a televízió és az újságok, hogy hétrét görnyed, hogy kedveiben járjon a Fekete Párducoknak mindenben. Ha egyetemen hat nyári állás van, ötöt néger diák kap, mert „jobban rászorul”, stb.) Namármost, a vietnami háborúval is így állunk: Magyarországot előzönlötte a Szovjet 1956-ban. Csehszlovákiát 1968-ban. Senki nem tett semmit. Csak elmondták, hogy az oroszok imperialisták voltak. Nyilvánvaló — gondolják —, hogyha az Egyesült Államok valahol harcba áll, annak is csak imperialista okai lehetnek. Az oroszokat hiába szidták, rövid ideig, hiszen azok ügyesen, gyorsan, és hatékonyan bűnöztek. Aki egy szót mert szólni felakasztották, vagy ma is börtönben van. Manapság kimondani, hogy 1956 vagy 1968 szinte társadalmi illetlenséggel határos... Kit lehet még szidni? Megvan! Megvan! **Önmagunkat.** Mi vagyunk az utolsó imperialista nagyhatalom. Faji terroristák vagyunk, akiknek kell a vietnami érc, olaj (?), banán, rizs, ón, cinik; közben szadista örömeiket leljük a kis sárga manuskript kinyírásában, miután a hazai négerünket már nem igen nyírálhatjuk; azok túl öntudatkunyorodtak már ahhoz és veszélyesek. Szeretünk civilizáltak lenni, de különös élvezetet okoz állapotos anyák kibevezése, és baráti falvak lenapalmazása. Nyilvánvaló, hogy önmagunkat kell felrobbantanunk. És így tovább, és így tovább.

Őszintét, végre megtalálták az „ellenséget” — a kapitalista rendszert, önmagukat. Hiába tüntetnek, az Elnök és Hadsereg továbbharcol. Ettől kell igazán dalraperdülni: homokot kell szórni a fejünkre rím-ben-rímtelenben, ahogy jön. És Magyarországon sietve felfedezik **Amerika igazi líráját**, felit össze-csapják névtelen kezdőkkel fordítván és beleszórnak 15 nagy nevet sónak. 4.200 példány, 6 Ft. 70 fillér. Egyétek-vegyétek, ez a világirodalom.

III.

Persze, hogy baj van a vietnami háborúval. Csakhogy a baj máshol van. Ott, hogy az USA nem intézte el világbéke-őri szerepét a Szovjetunióhoz hasonló gyors hatékonysággal. A rákfene gyökere George F. Kennan „Policy of Containment”-jéig megy vissza. Ennek lényege, hogy sohasem támad, csak védekezik az USA. Milyen erkölcsös, milyen magasabbrendű, milyen felülemelkedett állapot ez! Eredmény: A rákfene csírájában terjed, csak szélsőségeit, ágait-bogait vagdossuk. Ennek nevei hol Korea, hol Vietnam, hol Berlin, hol Suez, hol Budapest, hol Prága. Ott, ahol kellene segítség, kérik, s elfogadnák (Budapest, Prága), be sem tesszük a lábunkat. Mi úriemberek vagyunk a diplomáciában s betartjuk a Yal-

ta-i és Potsdam-i egyezményeket. Ha a „szabad világ“-ból harapdálnak le újabb darabokat, igyekszünk a rák szimptomáit aszpirinnal kúrálni. Arról, hogy a fenevad szívébe nyomjunk egy morfiuminjekciót, persze szó sem lehet, mert nem vagyunk kérem mi agresszorok. Így aztán az agresszor tovább támad, mi pedig hősiezen védjük a „szabad világot“. Az agresszor „felszabadít“, mi csak „konzervatív, elavult rendszereket védünk a magántőke érdekében“. Az agresszor a jó ember, mi vagyunk a bűnözők. Tökéletes. Szebben ki sem lehetett volna tervelni. Mi folyik itt? Kinek a hasznára folyik minden?

Bly, Lowenfels és Ray, a ma-

gyarok lelkes barátai, s következőképp szovjetellenes költők 1956 után, ma az „imperialista USA“ mesterséges lelkipurdalás-szítói. Van olyan 1956-os magyar is ma Amerikában, aki szerint az USA ma ugyanazt teszi, mint az oroszok tették Magyarországon 1956-ban. Ha ez igaz, hol vannak a budapesti kötetek, melyek a pesti, vagy a prágai megszállás ellen íródtak? Nagy luxus és nagy önpazarlás ez az Amerikai lelkipurdalás. Elfojtott lélegzettel várom az Idők Beteljesülését, mikor az első kommunista néger női elnök elítéli Lowenfelséket (s a Legfelsőbb Bíróság hallgat). Írójuk kispolgári szentimentális csökevényeiért.